

TERZIJDE

=====

"STRANGE INTERLUDE"

Vooral sedert de succesrijke produktie van *De Meeuw* is het duidelijk geworden dat de Blauwe Maandag Compagnie een eigen stijl ontwikkeld heeft die gekenmerkt wordt door een harmonieus samengaan van realisme, persoonlijke inleving van de acteurs, een zeker estheticisme en een zoeken naar theatrale expressie-vormen die het realisme aanvullen en nuanceren. Deze formule — een wat ongelukkige term, want de permanente inspiratie en alertheid van alle betrokken artiesten is voelbaar aanwezig — lijkt vooral resultaat op te leveren bij het benaderen van bekende stukken uit het toneelrepertoire. De recente produktie van *Strange Interlude*, een werk van Eugene O'Neill uit 1928 is daarvan weer een prachtig voorbeeld. Het gaat hier om een co-produktie van BMC met het Noordelijk Theater De Voorziening(1).

Strange Interlude is een merkwaardig stuk dat een aantal personages toont gedurende een tijdsverloop van 28 jaar. De toeschouwer ziet ze dus ouder worden en evolueren op de scène. Gedurende niet minder dan negen bedrijven weet O'Neill de originele techniek vol te houden waarbij de personages hun werkelijk gesproken dialoog afwisselen met uitgebreide "asides" of "monologues interieurs". Op die manier worden tegelijkertijd ook innerlijke aspecten en de motiveringen van de karakters tot uitdrukking gebracht. Men zou de vergelijking kunnen maken met de alleenspraken bij Shakespeare. Bij O'Neill wordt de techniek echter systematisch het hele stuk door toegepast.

Het verhaal zelf is zwaar Freudiaans gekleurd. Het centrale personage, Nina Leeds, koestert schuldgevoelens t.o.v. haar in de oorlog gesneuvelde geliefde, omdat zij, onder invloed van haar vader, haar huwelijk uitstelde tot na zijn terugkeer. Hoezeer de schim van Nina's verloofde Gordon, het gebeuren domineert, wordt in de BMC-produktie geïllustreerd door de levensgrote letters waarin Professor Leeds in het begin van het stuk "Gordon is dood" op de wand schrijft. De ganse voorstelling door blijft zijn naam aldus in het toneelbeeld aanwezig : een "teken aan de wand" en een dominerend grafschrift. Als reactie en als een soort schulddeging gaat Nina daarna als verpleegster werken en geeft zij zich herhaaldelijk aan verminkte soldaten. Haar verdere leven draait rond de relatie met drie mannen. Zij huwt met de wat sulachtige Sam, maar houdt er tevens een minnaar op na, dokter Darrell die haar ook een kind schenkt. Naast deze twee mannen is er nog Charlie Marsden, de oude familievriend die zijn hele leven al naar haar verlangt maar dit niet durft te uiten, met wie zij uiteindelijk, onverwachts, toch nog trouwt. Deze terugkeer naar de vaderfiguur maakt de cirkel rond en suggereert dat Nina fundamenteel door een Electra-complex getekend is.

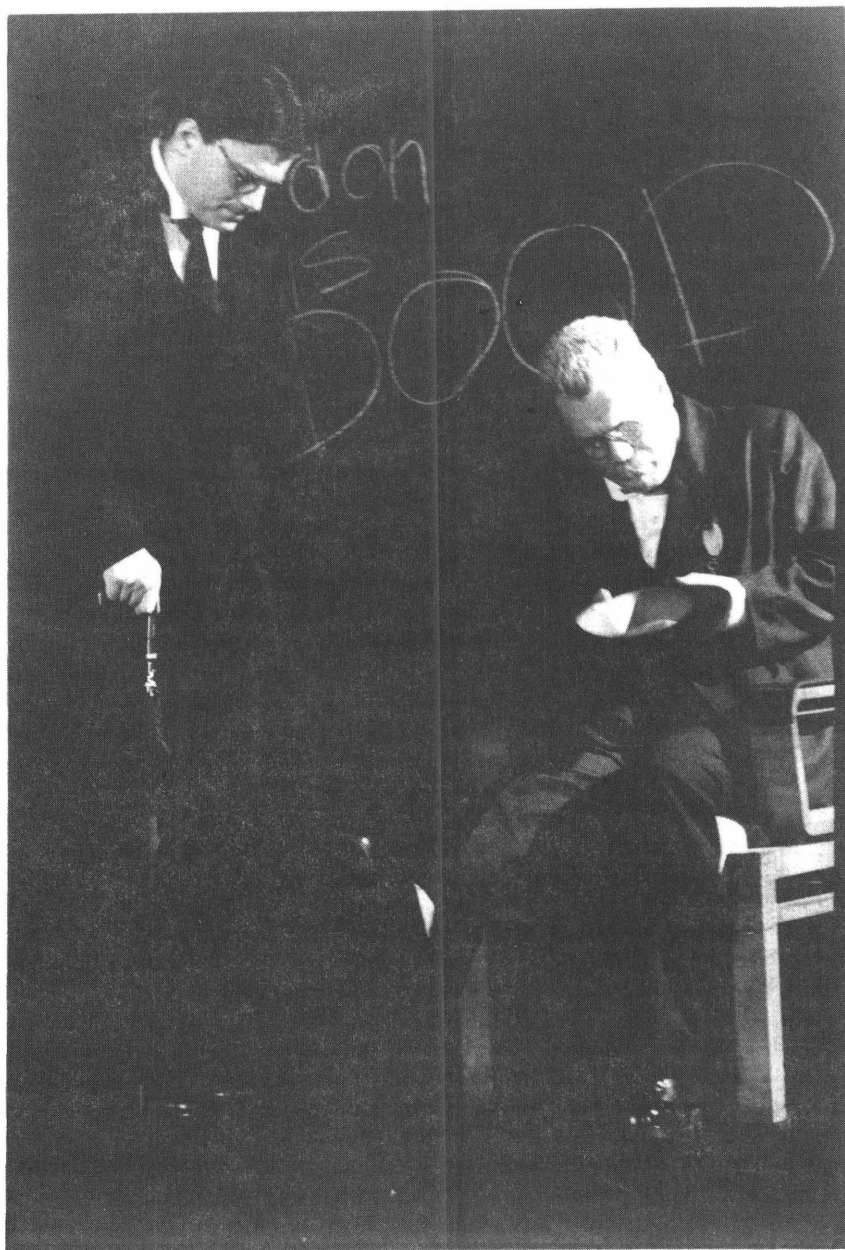
Het lang uitgesponnen levensverhaal van Nina lijkt melodramatisch. De dood van de aanbeden jongeman Gordon, met wie zij nog geen sexuele relatie had, Nina's twee huwelijken, de abortus die zij laat uitvoeren omwille van de door haar schoonmoeder ingegeven vrees voor een erfelijke waanzin, de relatie met een minnaar die haar wel een zoon schenkt : het lijkt inderdaad een beetje opgeschroefd als in een soap-opera. Door de combinatie van realisme en melodrama, door de bijzondere techniek om de psychologie weer te geven en door het volgehouden, weidse karakter van het stuk, krijgt het geheel echter een grootse, haast mythische dimensie. In het tweede bedrijf drukt Nina haar verlangen uit naar een "God de Moeder" in plaats van de mannelijke God :

Het ging fout toen God geschapen werd als man. Natuurlijk willen vrouwen Hem zo blijven zien, maar de mannen zouden gentleman genoeg moeten zijn om, naar het beeld van hun moeders, van God een vrouw te maken! Maar de God van de goden, de grote baas, was en is een man. Dat maakt het leven zo pervers en de dood zo onnatuurlijk. We zouden ons het leven moeten voorstellen ontstaan uit de weëen van God de Moeder.

In de loop van het drama groeit Nina zelf uit tot de belichaming van deze godheid. Dit centrale personage ontwikkelt zich in de relaties met de verschillende mannen — echtgenoot, minnaar, vaderfiguur, zoon — die een exemplarische betekenis krijgen. Nina wordt een haast mythische voorstelling van "das ewig Weibliche".

In de recente monografie van Norman Berlin oordeelt de auteur dat O'Neill in *Strange Interlude* al te zeer in beslag genomen werd door de techniek van de gesproken gedachten. Het stuk is gewoonweg te verbaal, staat te dicht bij de roman en maakt te weinig gebruik van de mogelijkheden van het theater, aldus Norman Berlin.(2) Des te verbazender is het dat Blauwe Maandag Compagnie er een volkomen overtuigende voorstelling kon van brengen. De combinatie van realisme met de "asides" scheen soepel, moeiteloos, bijna "natuurlijk" gerealiseerd te worden. O'Neills verhaal grenst soms aan het melodrama en is af en toe ongeloofwaardig. Regisseur Luk Perceval had dit heel goed aangevoeld en koos voor een psychologisch realisme dat echter genuanceerd en aangevuld wordt door karikaturale elementen. De productie wordt gekenmerkt door een theatrale, vaak ietwat slapstick-achtige aanzetting die echter nooit potsierlijk wordt.

Ook het sobere decor paste feilloos in dit stijlverband. Ontwerper Jan Maillard creëerde een ruimte met zwarte muren en een schuin lopende achterwand. Er was slechts een klein deurtje, net te laag voor een volwassen persoon, zodat Charlie in een bepaalde scène keer op keer met het hoofd tegen de deurlijst botste. Verder was er in de achterwand een uitgespaarde vensterruimte, waarin een soort Mickey Mouse-figuurtje zichtbaar was, dat in

"Strange Interlude". Victor Löw en Vic De Wachter

de loop van het stuk verschillende attributen meekreeg. Soms versterkten die attributen gewoon het slapstick-karakter (een paraplu b.v.) maar in andere scènes hadden ze ook een duidelijke betekenis (boog en pijl als Amor, een bal zodat de Mickey-figuur weer de omgekomen held Gordon opriep). De afgesloten ruimte is een concreet beeld voor de duistere psyche van het hoofdpersonage, waarin we slechts met moeite konden doordringen.

Consequent met dit concept werd in het decor geen realisme nagestreefd maar werd er slechts met betekenisvolle aanduidingen gewerkt. Zo suggereerde een hoopje boeken dat makkelijk dooreen geschopt kon worden, de bibliotheek van Professor Leeds : een traditionele wereld die echter vlug aan het wankelen gaat. Een aantal sobere zetels vormden een interieur. Later, in het huis van Nina en Sam, zagen we een hoge boomstam en enkele houtblokken als zitjes. De boomstam werd natuurlijk een fallus : Sam beklom hem letterlijk wanneer hij in de waan verkeerde dat hij vader zou worden.

De lichtjes karikaturale, slapstick-achtige uitbeelding creëerde de juiste toonaard voor *Strange Interlude*. Het aanwenden van deze stijl leverde een aantal significante scènes op. Wanneer Nina's schoonmoeder — gespeeld door Vic De Wachter die eerder de rol van Nina's vader vertolkte! — haar schoondochter informeerde over de krankzinnigheid in Sams familie, ijsbeerde zij/hij als een afschrikwekkende Draculafiguur over de scène.

In het achtste bedrijf, waarin de personages op een boot staan om een roeiwedstrijd waaraan de jonge Gordon deelneemt, gade te slaan, komen heel wat emoties aan de oppervlakte. Nina zelf herneemt als het ware de rol van haar vader wanneer zij op haar beurt haar zoon voor zich wil en zich tegen diens verloofde Madeline keert. Zij tracht opnieuw haar minnaar Ned Darrell voor zich te winnen als reactie tegen haar echtgenoot Sam en tegen Madeline, die nu beiden als een bedreiging voor haar moeder-zoon relatie ervaren worden. Onder invloed van de drank komt Charlie Marsden er eindelijk toe zijn gevoelens voor Nina te uiten. Het uitwendige gebeuren van deze scène is een opwindende race die echter samenvalt met een inwendig paroxysme van de emoties. Aan het slot bezwijkt Sam Evans aan een hartaanval. Deze intense episode lijkt wel een samenballing van het ganse drama. Perceval plaatste de personages op een horizontaal liggende boomstam, waardoor zij zich a.h.w. in "wankel evenwicht" bevonden. Mede door het jachtige ritme kreeg deze scène een bijna apocalyptisch karakter.

Op sommige ogenblikken — zoals bij het verjaardagsfeest van Gordon, die bij deze gelegenheid zelf als Mickey Mouse uitgedost was — werden de karikaturale trekken (Nina b.v. als een Marilyn Monroe-type) te sterk in de verf gezet. Meestal echter leverde het gekozen subtiele stijlverband pregnant en intens theater op.

Door de sobere speelstijl wisten Luk Perceval en de acteurs de klip van het melodrama te omzeilen. In de vertaling van Gommer van Roussett worden af en toe Engelse frasen of zinnnetjes behouden. Ook dat werkte enigszins ontvullend. Dit procédé, net als dat van afwisseling tussen reële dialoog en innerlijke gedachtengang, werd aangewend als een soort vervreemdingseffect dat ingaat tegen het melodrama.

Er werd voortreffelijk geacteerd in deze produktie. De acteurs verwerkten op soepele wijze de zopas vermelde, moeilijke procédés en wisten tevens persoonlijkheid te geven aan de diverse personages. Victor Löw als Charlie was een gefrustreerd, verwijfd, zeurderig en een beetje meelijwekkend type. Jakob Beks was de oppervlakkige, ietwat naïeve jongensachtige Sam en Michel van Dousselaere de succesrijke, wereldwijze dokter-minnaar die ook een zekere bitterheid en ontgoocheling suggereerde.

Het centrale personage is natuurlijk Nina Leeds, die eigenlijk verscheidene rollen in zich verenigt. Katelijne Damen speelde de rol van dochter, echtgenote, minnares en moeder en precies het feit dat zij binnen één drama zoveel "maskers" opzet, leidde overtuigend tot haar toenemende instabiliteit en neurose.

Deze lange voorstelling werd gepast ingelijst door stukjes jazz uit de jaren vijftig. Ook dit muzikale element droeg bij tot de heel precieze toon van deze erg geslaagde produktie.

Jozef DE VOS

NOTEN :

- 1) *Strange Interlude*, co-produktie van Noordelijk Theater De Voorziening en Blauwe Maandag Compagnie.
 Première Nederland : 30 maart 1990, Grand Theatre, Groningen.
 Première Vlaanderen : 11 april 1990, Beursschouwburg Brussel.
 Vertaling en dramaturgie : Gommer van Roussett
 Decor : Jan Maillard
 Licht : Steve Kemp
 Kostuums : Greet Prove
 Grime : Appie Gorter
 Regie : Luk Perceval
- 2) Norman Berlin, *Eugene O'Neill*, Macmillan Modern Dramatists, london, 1982, p. 102.